

ТРИ КОНФЕРЕНЦІЇ «КУБАНЬ – УКРАЇНА: ПИТАННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ»

8 жовтня 2006 року в Краснодарі у Палаці спорту «Олімп» відбулася перша науково-практична конференція «Кубань – Україна: питання історико-культурної взаємодії». У роботі конференції взяли участь історики, філологи, етнографи, архівісти, краєзнавці, музейні працівники, вчителі, діячі культури і мистецтва, студенти вищих навчальних закладів, представники громадськості. Всіх присутніх об'єднав інтерес до історії і культури України, а також перспективи співпраці Кубані з Україною. Багато хто з присутніх народився на Україні, у більшості – там проживають родичі або близькі друзі.

Організатори конференції – Краснодарська крайова громадська організація «Співдружність Кубань-Україна», «Товариство українців Кубані», Кубанський філіал Донецького відділення Наукового товариства імені Шевченка (НТШ). Концертна частина програми була підготовлена видним діячем культури Кубані і України, головою «Товариства українців Кубані» Миколою Григоровичем Сергієнком. Робота конференції почалася з виступів керівників українських організацій міста Краснодара.

Першим виступив М.Г.Сергієнко з доповіддю про участь кубанської делегації в роботі IV Всесвітнього форуму українців, 18-20 серпня цього року, що проходив, в Києві. Доповідач відзначив, що Товариство «Україна – Світ» переживає кризу, українці Кубані не одержують ніякої фінансової підтримки ні з Києва, ні з Генерального консульства в Ростові-на-Дону, висловив думку про те, що Генеральне консульство України повинне знаходитися не в Ростові, а в Краснодарі. Українська мова на Кубані була законодавчо заборонена в 1930-і роки, фактично репресована і не реабілітована дотепер. Про цілі і завдання нової регіональної громадської організації «Українська діаспора. Співдружність» повідомив її керівник Олександр Олександрович Слободян. Він розповів про юридичну і медичну допомогу, яку організація вже надає українським мігрантам на території Краснодарського краю, а також про плани можливого будівництва двох будинків, школи, бібліотеки і церкви як для українців Кубані, так і для громадян України, що приїжджають в Краснодарський край. У найближчі плани товариства входить видання свого журналу. Слухачами була підтримана ідея А.А.Слободяна про встановлення побратимських зв'язків між містами Краснодаром і Запоріжжям. Про Наукове суспільство імені Шевченка і про участь кубанських учених в його діяльності розповів українською мовою член НТШ доцент Кубанського університету Анатолій Михайлович Авраменко. Про створення і розвиток Краснодарської

крайової громадської організації «Співдружність Кубань-Україна» повідомила голова організації Ірина Михайлівна Скибицька. Вона виступала також як організатор науково-практичної конференції і в кінці висловила ідею створення на базі «Співдружності Кубань-Україна» науково-дослідного і культурно-просвітницького центрів, мета яких – об'єднання зусиль і координація роботи діячів науки і культури, що прагнуть до відновлення і зміцнення всесторонніх зв'язків між Кубанню і Україною. З вітальною промовою до учасників і гостей конференції звернувся глава Польського національно-культурного центру «Jedność» Олександр Ігоревич Селіцький. Він виразив надію, що подібні конференції стануть щорічними заходами, що дозволяють проводити сумісний пошук істини і зберігати єдиний науковий і духовний простір по обидві сторони межі. Від громадськості виступив Михайло Владиславович Скибицький, котрий наголосив на тому, що творчість Т.Г.Шевченка є безцінним внеском до української, спільнослов'янської та світової культури. З проникливими ліричними віршами українською мовою виступила кубанська поетеса Галина Вікторівна Мелешко.

У перерві учасники з цікавістю знайомилися з великою настінною картою України, недавно привезеної з Києва Н.Р.Сергієнком, звучали записи українських національних пісень. Після перерви заслуховували наукові доповіді, що охоплюють різні аспекти історико-культурної взаємодії України і Кубані.

Викладач Краснодарського державного університету культури і мистецтв (КДУКМ) Микола Олександрович Тернавський виступив з доповіддю: «Взаємодія української і російської етнічних культур в козачому середовищі Кубані». Головний фахівець Державного архіву Краснодарського краю (ДАКК) Володимир Ілліч Шкуро розповів про перше поповнення Чорноморського козачого війська малоруськими козаками під час переселення на Кубань в 1808–1811 рр. Член НТШ кандидат біологічних наук Святослав Іванович Осецький, що давно переїхав з далеких Карпат на Кубань, в доповіді «Останній день орлиного гнізда» повідомив деякі подробиці ліквідації Запорізької Січі в 1775 році. Він поділився також спогадами про своє життя на рідній Україні, про зустріч з В. Г. Захарченком і Кубанським козачим хором у Львові. Головний фахівець ГАКК Олександр Володимирович Бабич виклав історію храму в ім'я Архангела Михайла і православного приходу в станиці Староджерелієвській. Прикрасою конференції стали традиційні українські жіночі костюми ХІХ століття, продемонстровані і професійно прокоментовані заступником директора Краснодарського художньо-виробничого комбінату Аллою Віталієвною Шаповаловою. Лариса Гаврилівна Орел представила учасникам конференції щойно видану книгу свого чоловіка – відомого краєзнавця Василя Миколайовича Орла (1928–1987), що створив перший на

Кубані музей Т. Г. Шевченка, на жаль, що недовго проіснував. Алла Іванівна Федіна (з КДУКМ) прочитала доповідь «Україна в житті першого кубанського письменника Якова Герасимовича Кухаренка». Уродженець Вінницької області краєзнавець Анатолій Дмитрович Вершигора виступив з невеликим повідомленням «Етюди про деяких діячів Подолії», зупинившись детальніше на деяких сюжетах з історії міста Тульчин. Доцент Армавірського педінституту Сергій Миколайович Титарів зробив повідомлення на тему: «Українські сторінки в історії першого зимового театру на Кубані (з біографії антрепренера Павла Васильовича Прохоровича)».

Після закінчення доповідей учасники конференції ознайомилися з персональною виставкою, яку представила Галина Василівна Палиця – талановита майстриня, що переселилася з далекої Лемківщини в станицю Тбіліську. Її рідне село зараз знаходиться на території Польщі, але вона не забула про свою малу батьківщину і виразила цю пам'ять в своїй творчості в традиційній українській вишивці. Захід завершився прекрасним концертом дуету бандуристок з творчої групи Н.Р.Сергієнка, яка давно відома своїми виступами в різних містах України.

За підсумками роботи учасники конференції прийняли рекомендації. Перш за все було вирішено підтримати ідею встановлення побратимських зв'язків між містами Краснодар і Запоріжжя. Враховуючи важливість нормалізації відносин між Росією і Україною на сучасному етапі і особливі історичні зв'язки Кубані з Україною, було б дуже важливо створити в Кубанському державному університеті або в Краснодарському університеті культури і мистецтв кафедру української історії і культури (або українознавства). Давно необхідна Українська бібліотека в Краснодарі, а ще краще – створити Український культурний центр з бібліотекою. Доцільно читати в Кубанському державному університеті і в Краснодарському університеті культури і мистецтв спецкурси з історії і культури України. Бажано створити недільну школу української мови в Краснодарі і в найбільших станицях Краснодарського краю. Було висловлене побажання проводити в Краснодарі українські літературно-музичні вечори. Необхідно домовитися з рядом видавництв і установ України про постачання наукової і художньої літератури до Краснодару для Української бібліотеки і для продажу в Будинку книги. Сприяти підписці на українські періодичні видання. Наступну конференцію по можливості приурочити до 9 березня (25 лютого за юліанським календарем) в день народження Т. Г. Шевченка (традиція НТШ).

Друга науково-практична конференція «Кубань – Україна: питання історико-культурної взаємодії» відбулася 24–25 березня 2007 р. в Малому залі Кубанського козачого хору (Краснодар, вулиця Червона, 5). Організаторами цього разу були: голова громадської організації «Співдружність „Кубань–

Україна»» І.М.Скибицька, директор Науково-дослідного центру традиційної культури Кубанського козачого хору Микола Іванович Бондар і вчений секретар Краснодарського філіалу Донецького відділення НТШ А.М.Авраменко. На жаль, з невідомої причини не взяв участь голова «Товариства українців Кубані» Н.Р.Сергієнко.

24 березня відкрив конференцію вступним словом художній керівник Кубанського козачого хору Віктор Гаврилович Захарченко. Потім розповів про державні символи України А.М.Авраменко, після чого прозвучав гімн України. Про офіційні символи Кубанського козачого війська і Краснодарського краю зробила повідомлення співробітниця Краснодарського державного історико-археологічного музею-заповідника імені Євгенія Дмитровича Феліцина (КДІАМЗ) Ольга Олексіївна Леусян. З вітанням від краснодарського Польського національно-культурного центру «Єдність» виступив А.І.Селіцький. Про роботу громадської організації «Співдружність Кубань – Україна» розповіла І.М.Скибицька, а про організацію «Українська діаспора. Співдружність» – її голова А.А.Слободян. У перерві на запрошення В.Г.Захарченка учасники конференції відвідали репетицію Кубанського козачого хору. Віктор Гаврилович не тільки керував репетицією, але і розповідав про традиції хору, знайомив з деякими майстрами мистецтва учасників конференції.

Після перерви співробітник ДАКК Геннадій Олексійович Зайцев розповів про українську тематику в колекції документів В'ячеслава Григоровича Науменка (військового отамана Кубанського козачого війська за кордоном), переданій на зберігання в крайовий архів. Доцент Кубанського державного університету Галина Миколаївна Шевченко зробила доповідь про запорозьке коріння отамана Чорноморського козачого війська Федора Яковича Бурсака і про зв'язки його сім'ї з Україною. Директор Західно-кавказького НДІ культурної і природної спадщини Віталій В'ячеславович Бондар розповів про катастрофічне положення і загибель багатьох пам'яток історії і культури в Краснодарі, що стало неминучим наслідком некомпетентності, культурного здичавіння і хижацьких інстинктів сучасної кубанської адміністрації. З цією злободенною темою був тісно пов'язаний і виступ Олени Миколаївни Неподоби, що розповіла, як через вельми дивні дії властей будинок отамана Я.Г.Кухаренко перестав бути літературним музеєм Кубані. Останні два виступи особливо схвилювали присутніх. Була прийнята резолюція по доповіді О.Н.Неподоби і початий збір підписів в захист пам'яток історії і культури Краснодару.

У перервах між засіданнями учасники і гості конференції ознайомилися з виставкою творчості Р.В.Палиці (станція Тбіліська) і уродженки Львівської області Ольги Володимирівни Ляпунової, що нині проживає в місті Кропоткін.

Ряд доповідей співробітників Науково-дослідного центру традиційної культури Кубанського козачого хору був присвячений різним аспектам культури кубанських українців. Професор Н.І.Бондар ознайомив присутніх з матеріалами для етнокультурного словника Кубані, пов'язаними з поняттями «Дед/дід – баба», Ірина Анатоліївна Кузнецова розповіла про деякі особливості локальної традиції святкування Трійці на Україні. Повідомлення Поліни Володимирівни Ніколаєвої «Святкова культура в календарних обрядах і звичаях кубанських козаків» супроводжувалося яскравим ілюстративним матеріалом. Світлана Олександрівна Жиганова розповіла про чорноморський комплекс весільних пісень в кубанській фольклорній традиції. Член НТШ біолог С.І.Осецький барвисто описав кухню запорозьких козаків, проте Н.І.Бондар висловив ряд заперечень за змістом повідомлення.

25 березня А.І.Федіна зробила повідомлення «Дружба Т.Г.Шевченко з чорноморським письменником і отаманом Я.Р.Кухаренко». Кубанським персоналіям були присвячені також виступи Ольги Миколаївни Хвостенко «Кубанський історик Прокофій Петрович Короленко і українська громадськість», а також Зінаїди Дмитрівни Муртузової «Федір Акимовіч Коваленко – організатор художніх екскурсій». Співробітник крайового архіву Сергій Володимирович Самовтор, що давно займається місцевою топонімією, розповів про перейменування кубанських станиць і хуторів в 1910-1912 рр. Краєзнавець із станиці Саратовської Юрій Байрамович Алмазов, що самостійно освоїв українську мову, ознайомив присутніх з результатами свого дослідження українських етнімічних прізвищ, що зустрічаються на Кубані. Краєзнавець А.Д.Вершигора розповів про бойові дії Дикої дивізії (сформованої з кубанських горців) на території України в період Першої світової війни. Віктор Слободянюк привів статистичні дані про українське населення Краснодарського краю за матеріалами перепису 2002 р. Аспірант Григорій Борисович Смагін продемонстрував фото- і відеоматеріали про участь кубанських козаків у Військово-історичному фестивалі «Азовське облогове сидіння». Подібним було і повідомлення студента Артура Михайловича Папаяна про змагання по козачих бойових мистецтвах в Донецьку в 2006 р., де він взяв особисту участь. Після доповідей і повідомлень Р.В.Мелешко читала свої вірші російською та українською мовами.

За матеріалами конференцій, проведених 8 жовтня 2006 р. і 24-25 березня 2007 р., незабаром був опублікований 2-й випуск збірки «Кубань-Україна: питання історико-культурної взаємодії». Перший випуск був виданий ще в 2006 р. і представлений учасникам конференції 8 жовтня того ж року.

Третя конференція «Кубань – Україна: питання історико-культурної взаємодії» пройшла 21 березня 2007 р. в експериментальній школі мистецтв імені В.Г.Захарченка (Краснодар, вул. Володарського, будинок 5). Цього разу були наперед надіслані тексти істориками і географами з України (Тарас Васильович Чухліб, Марія Федорівна Дмитрієнко і Сергій Борисович Хведченя з Києва, Анатолій Васильович Бойко із Запоріжжя, Іван Платонович Ковальчук зі Львова, Владислав Володимирович Грибовській з Нікополя, Світлана Олександрівна Чухлій з Харкова), але своєчасно оформити відрядження і приїхати вони не мали можливості. На жаль, довгий час було неясно, де і коли пройде конференція: чиновники як міської, так і крайової адміністрації намагалися вичавити гроші за оренду залу з організації «Співдружність Кубань-Україна», чудово знаючи, що у нас немає доходів (немає навіть членських внесків) і ми не можемо торгувати вхідними квитками. Кінець кінцем, щоб не зірвати конференцію, організатори внесли свої власні гроші і одержали квитанцію, на якій значиться, що гроші внесені... за концертну діяльність. Це в черговий раз продемонструвало, що чиновників Кубані цікавлять тільки гроші, і на яку-небудь підтримку української культури розраховувати марно, хоча у багатьох місцевих чиновників українські прізвища. Тим більше дивно, що навіть нечисленним шапсугам Причорномор'я крайова адміністрація недавно виділила 2 мільйони рублів, хоча деякі з їх лідерів пропагують екстремістські ідеї.

У фойє перед концертним залом була розгорнена виставка творчості Р.В.Палиці і О.В.Ляпунової, що стала вже традиційною. Великий інтерес викликала також виставка нових книг, на якій були представлені: 2-й випуск збірки «Кубань-Україна: питання історико-культурної взаємодії» (Краснодар, 2007); величезна «Історико-географічна збірка», видана А.М.Авраменком за сприяння товариства «Кубань – Україна» (серед 33 авторів збірки 7 – українські учені); книги Бориса Юхимовича Фролова про чорноморське козацтво і В.В.Бондаря – про планувальну структуру і архітектурну зовнішність Катеринодара-Краснодара. На сцені поряд з прапорами і гербами України і Краснодарського краю знаходилися портрети Т.Г.Шевченко і І.Я.Франко, а також велика адміністративно-політична карта України, на якій деякі учасники конференції в перерві з цікавістю шукали знайомі міста і села, нерідко пов'язані з особистою біографією, або з родичами і друзями.

Очікувалося прибуття консула з Ростова-на-Дону, але його терміново викликали до Москви. У роботі взяли участь жителі різних населених пунктів Краснодарського краю: Краснодару, Апшеронська, Кропоткіна, станиць Саратовської і Тбіліської. У числі доповідачів були три члени НТШ: філолог

Віктор Кирилович Чумаченко, історик-картограф А.М.Авраменко і біолог С.І.Осецький.

Відкрив конференцію доцент Кубанського державного університету А.М.Авраменко, після чого прозвучали гімни України і Краснодарського краю. Потім про роботу місцевих українських громадських організацій розповіли А.А.Слободян і І.М.Скибицька, з вітальним словом виступив голова Краснодарського Польського національно-культурного центру «Єдність» А.М.Селіцький. На жаль, були відсутні представники «Товариства українців Кубані». Серед учасників і гостей конференції були директор Державного архіву Краснодарського краю Н.У.Малеєва, редактор газети «Зцілення» Л.У.Бойченко, архівісти Р.А.Зайцев і С.В.Самовтор, співробітники КДІАМЗ Б.Е.Фролов і О.А.Леусян, директор Західно-кавказького НДІ культурної і природної спадщини ІТЦ «Кубань – Південь» В.У.Бондар, професори, доценти, викладачі і наукові співробітники Кубанського державного університету, Краснодарського державного університету культури і мистецтв, Північно-Кавказького НДІ тваринництва, Кубанського соціально-економічного інституту (У.Д.Чумаченко, Павло Євгенійович Жваво, С.І.Осецький, Наталія Олександрівна Гангур, Р.Н.Шевченко, А.І.Федіна, Олександр Павлович Труханович та ін.), краєзнавці і представники громадськості – українці, росіяни, поляки.

Великий інтерес викликала у слухачів інформація А.А.Слободяна про порядок надання статусу зарубіжного українця. При цьому учасниками конференції висловлювався подив у зв'язку з неможливістю оформлення подвійного громадянства за сучасним українським законодавством: чому єврей, що приїхав до Ізраїлю на якийсь час, може автоматично оформити ізраїльське громадянство без жодної тяганини, а українець, що прожив майже все життя в Україні, але що опинився в 1992 році в Росії на заробітках (коли всі, хто мав постійну прописку, одержали російське громадянство, навіть якщо про це не просили), раптом став іноземцем для своєї рідної України? Чому Україна відторгає своїх дітей? Але ці питання залишилися без відповіді.

Професор В.К.Чумаченко розповів про знахідки і публікацію невідомих раніше листів кубанського етнографа Митрофана Олексійовича Дікарьова редакторам українських журналів «Правда» і «Зоря», а також про листи знаменитого українського історика Дмитра Івановича Яворницького, виявленого архівістом С.В.Самовторовим. Великий інтерес викликала доповідь завідувача відділом історії КДІАМЗ Б.Е.Фролова про невідомі сторінки біографії отамана Чорноморського козачого війська Захара Олексійовича Чепеги (Чепіги), що супроводжувався демонстрацією ілюстративного матеріалу. Не менш цікавою була доповідь В.В.Бондаря про кризу сучасної історико-архітектурної зовнішності міста Краснодару.

Учасники конференції побачили на екрані немало знайомих з дитинства прекрасних будівель і куточків міста, безнадійно знівечених останніми роками унаслідок абсурдної містобудівної політики і елементарного неуцтва представників влади. Багато з цих пам'яток архітектури пов'язані з історією української культури. Вперше в роботі конференції взяв участь доктор філософських наук П.Е.Жваво, що виступив з доповіддю «Ідея України в слов'янській філософії». Оригінальну доповідь українською мовою зробив краєзнавець Ю.Б.Алмазов «Українські прізвища, що походять від назв птахів». А.І.Селіцкий розповів про поляків, що служили в роки Кавказької війни 1817-1864 рр. на Чорноморській береговій лінії. Долі деяких з них були тісно пов'язані з Україною. У повідомленні О.А.Леусян було розказано, як військове козацьке місто Катеринодар перетворилося на цивільне місто. Відповідно, населення Катеринодара швидко поповнювалося переселенцями з різних губерній, зокрема українських. З цією темою перекликається повідомлення викладача Кубанського державного університету А.П.Трухановича про етнодемографічну характеристику українців Катеринодара за даними перепису 1897 року. Деякі доповіді були пов'язані з історичними зв'язками Кубані з Харковом. Відомо, що перший просвітитель Черноморії протоієрей Д.Россинський був направлений в Катеринодар з Харкова. Оскільки територія Черноморії довгий час входила до складу Харківського навчального округу, то з Харківського університету присилали вчителів, а університетські професори періодично здійснювали інспекційні поїздки, вивчаючи становище і якість навчання в місцевих школах. Цей сюжет був висвітлений в повідомленні А.М.Авраменка, який ґрунтувався переважно на даних харківського професора Д.І.Багалія. А.І.Федіна розповіла про харківських знайомих чорноморського отамана Я.Р.Кухаренко. На жаль, не змогла особисто зачитати свою доповідь харківська аспірантка С.А.Чухлій, що надіслала цікавий матеріал про професора Михайла Васильовича Клочкова (1877-1952), що починав свій творчий шлях як професор Харківського університету, а згодом працював на тій же посаді в навчальних закладах Краснодару.

Було визнано доцільним запланувати наступну наукову конференцію в березні 2008 року, а восени спільно з Кубанським козацьким хором провести День української культури, до програми якої включити виступи творчих колективів різного профілю, виставки книг, народних промислів і т.д. Учасники конференції підтримали ідею А.А.Слободяна про створення Українського культурного центру і Представництва Генерального консульства України в Краснодарі.